

Tema 10: L'espai rural

1. De l'agricultura tradicional a l'agricultura de mercat

1.1 De l'economia de subsistència a l'economia de mercat

La utilització de noves tècniques agrícoles i la introducció de nous conreus van permetre augmentar la producció agrària i així poder obtenir excedents per alimentar a la població creixent, alhora que els grans propietaris de terres obtenien més ingressos per invertir a la indústria.

Amb el desenvolupament de la indústria i el creixement de les ciutats, la demanda d'aliments va anar augmentant, però els productes industrials arruïnaven la petita artesanía rural (vestits, mobles...). Els pagesos, per poder adquirir aquests productes, necessitaven diners, que només podien obtenir venent les collites al mercat. Com a conseqüència, el pagès es va convertir en venedor (conrea aquells productes amb més demanda) i comprador de bens industrials (maquinària, adobs, insecticides...). Això va provocar que l'agricultor s'especialitzés en uns pocs conreus i que, per tant, hauria de comprar al mercat els altres aliments que ha deixat de produir.

Actualment a Espanya l'agricultor ha abandonat l'economia de subsistència i destina la majoria de la seva producció al mercat. Per poder-se adaptar a l'economia de mercat, els agricultors han adoptat noves tecnologies i han invertit capital per augmentar la superfície de regadiu, per comprar maquinària, per adquirir bestiar de raça o per adaptar les instal·lacions. Per poder invertir en tot això, els agricultors han disposat de crèdits a un interès baix i subvencions autonòmiques, estatals i europees.

1.2 La terra i l'estructura de les explotacions agràries

Les explotacions agràries es divideixen en petites explotacions (minifundis), explotacions mitjanes i grans explotacions (latifundis). Encara no hi ha consens per fixar les dimensions de cada tipus.

Minifundis: explotacions de menys de 30ha. Predominen a la meitat nord de la península i als arxipèlags. Les petites dimensions dificulta la mecanització i l'escàs volum de la producció no en permet una bona comercialització perquè ha de competir amb l'augment de preu dels productes industrials d'ús agrari. Actualment la petita explotació és rendible si s'hi practica una agricultura intensiva o molt científica.

Explotacions mitjanes: explotacions de 30ha a 100ha. La UE ha afavorit aquestes explotacions i ha fomentat la pràctica d'una agricultura intensiva, és per això que han incentivat el reagrupament de parcel·les d'una mateixa explotació i l'augment de les dimensions mitjançant crèdits, han concedit primes a les produccions i desgravacions d'impostos.

Latifundis: són explotacions de més de 100ha on es practica una agricultura extensiva. A Espanya predominen a Castella La Manxa, Extremadura i Andalusia. Actualment els latifundis disposen de gran extensions de terres que es poden mecanitzar i s'hi obtenen collites importants que, quan es comercialitzen, produeixen beneficis elevats. Aquestes explotacions creen nou tipus de feina especialitzada en el maneig de la maquinària agrícola.

2. La població rural i les feines agràries

2.1 La població rural i la població agrària

Població rural: aquella que viu en una zona rural, encara que treballi en el sector secundari o terciari.

Població agrària: la que treballa en el sector primari.

La majoria de la població agrària té més de 40 anys, però actualment les estadístiques mostren un cert creixement de la població activa agrària jove compresa entre 16 i 40 anys, en la qual hi ha un percentatge important d'immigrants contractats com a assalariats fixos o temporals. En aquestes zones, la mà d'obra jove, entre els 18 i els 25 anys, abandona el camp i se'n va a la ciutat cercant noves feines.

Malgrat tot, també troben una part de la població urbana que marxa a zones rurals perquè hi troben habitatges amb més espai i més barats i, en l'actualitat, amb el cotxe, es poden desplaçar a zones urbanes per motius laborals, d'estudis o d'oci.

2.2 Les feines agràries

A les finques petites i mitjanes els propietaris són els qui treballen la terra amb l'ajuda de la família (explotació familiar) o amb d'un o varis assalariats. En aquesta explotació familiar generalment no hi comptabilitzen la feina que sí que fan les dones pageses (feina domèstica i familiar, cuidar l'hort, els animals, venda de productes...).

A causa dels baixos rendiments, cada vegada és més freqüent que a l'explotació agrícola hi treballi el cap de família, mentre que la dona i els fills tenen unes altres activitats econòmiques. També és habitual que el petit propietari treballi al camp a temps parcial i combini aquesta feina amb la indústria, la construcció o els serveis: pot tenir dos sous per tal de sobreviure.

Pel que fa a les grans finques, la mecanització també ha provocat la disminució del treballadors assalariats fixos i ha augmentat la demanda de treballadors eventuais (per la temporada de recol·lecció).

3. La producció i el comerç agraris

3.1 La producció agrícola

Els conreus de secà:

Els conreus de secà més estesos són els cereals, la vinya i les oliveres. Els cereals generalment es conreen de manera extensiva, la feina està molt mecanitzada i se seleccionen bones llavors; el blat era el cereal predominant a tota la península, però actualment augmenten les superfícies destinades a cereals per a pinso. La vinya i les oliveres no admeten un grau tan alt de mecanització com el dels cereals i l'obtenció de productes de qualitat exigeix més atencions, encara que les feines que requereixen són estacionals.

La vinya s'estén tant a les zones atlàntiques com a les mediterrànies i la seva producció s'ha especialitzat en vins de qualitat, vins blancs i caves. Les oliveres han millorat el conreu perquè se n'ha augmentat la superfície destinada a les olives d'almàssera (per fer-ne oli). Al secà també

hi ha producció de fruiters de fruita seca (ametllers, nogueres, avellaners), oleaginoses (girasols) i lleguminoses.

Els conreus de regadiu

Contràriament al que passa a les terres de secà, la superfície dedicada al regadiu va augmentant gràcies a la progressiva construcció de sèquies i canals i a la intensa explotació de l'aigua subterrània. L'aportació d'aigua és un factor bàsic per augmentar la productivitat de la terra i és imprescindible per als conreus d'horta. Actualment es reguen conreus tradicionalment de secà perquè amb regatges oportuns es poden salvar les collites en anys de sequera o de pluja a deshora. També s'ha estès el reg de degoteig de les oliveres, cosa que en multiplica el rendiment.

Entre els conreus de regadiu sobresurt la producció fructícola i l'horticultura. Els fruiters cítrics que aconseguen un gran rendiment per hectàrea conreada tenen un gran pes en les exportacions. Els fruiters de grana (pomeres, pereres, nesprers...) i els fruiters de pinyola (albercoquers, cirerers, pruners) competeixen en el mercat europeu gràcies a la maduració primerenca. Les hortalisses es conreen a la zona mediterrània.

Els conreus de regadiu poden produir unes quantes collites l'any, però volen molta mà d'obra, un ús creixent de fertilitzants, productes fitosanitaris i llavors d'alt rendiment.

3.2 La producció ramadera

Espanya és el segon país de la Unió Europea per la seva importància ramadera. Aquesta explotació combina sistemes de producció tradicional amb formes de producció intensiva que disposen de les tecnologies més avançades. Les produccions més destacades s'obtenen a partir de quatre tipus diferent de bestiar:

- **Bestiar boví:** especialitzat en la producció de carn i de llet.
- **Bestiar oví:** la producció de llana és residual i avui interessa especialment la producció de carn i de llet.
- **Bestiar porcí:** destinat al consum fresc i a la fabricació d'embotits.
- **Avicultura:** producció d'aus i d'ous.

3.3 La comercialització dels productes agraris

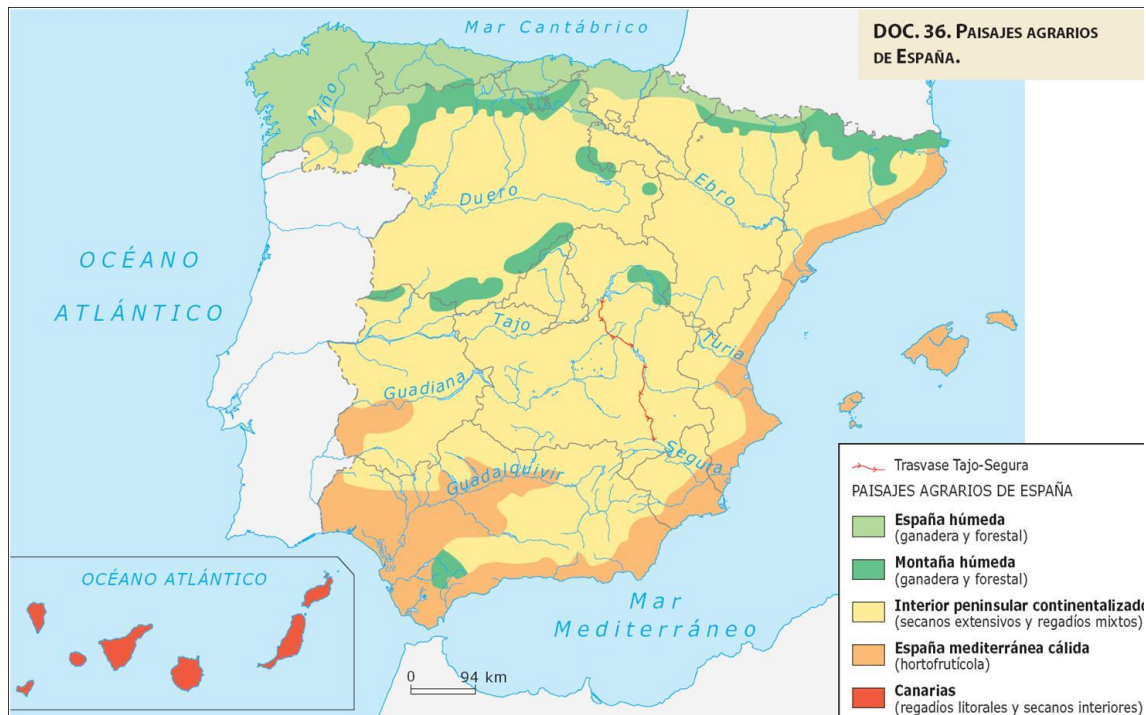
Amb l'entrada d'Espanya a la CEE l'agricultura espanyola va sortir guanyant, ja que els preus dels productes eren més alts a la Comunitat Europea, i es van beneficiar venent els excedents de vi i d'oli. A més a més, es va assegurar un mercat per a les hortalisses i la fruita, especialment les taronges. Espanya ven a la UE el 75% de les exportacions agràries, però compra el 57% de les importacions d'aliments: animals vius i carn, blat tou (per fer pa), begudes i, sobre tot, productes alimentaris de les multinacionals europees.

La comercialització òptima dels productes agraris depèn del grau de desenvolupament de la indústria agroalimentària, perquè un percentatge important dels aliments que es consumeixen són productes industrials: sopes preparades, refrescos, purés infantils, plats precuinats, congelats, menjar per a animals domèstics...

Una de les indústries agroalimentàries més rellevants d'Espanya és la vinícola. La producció de vins cobreix el mercat nacional i se n'exporta a Europa i a Amèrica, sobretot embotits, pernills, conserves, plats precuinats, congelats d'aliments crus i pinso.

4. Els paisatges agraris d'Espanya

Aquest apartat té 3 pàgines, però us he adjuntat a la última pàgina un document que he trobat on surt el més important de tots aquests paisatges agraris.

4.1 El paisatge agrari

Els paisatges agraris resulten la combinació de factors físics (relleu, clima..) i factors humans (socials i culturals) derivats de les activitats agràries que du a terme l'ésser humà.

Els elements més visibles d'un paisatge agrari són les àrees productores: el tipus de cobertura vegetal de les zones conreades, la grandària i el tipus d'explotació, la presència de ramaderia... També la fisonomia de l'hàbitat humà i la seva disposició i la presència de les comunicacions.

Segons com es combinen els diversos factors físics, socials i culturals, els paisatges agraris espanyols s'agrupen en cinc grans tipus: paisatge atlàntic, d'interior, mediterrani, de muntanya i paisatge de les Canàries.

4.2 Paisatge agrari atlàntic

Són propis dels espais litorals i prelitorals de la cornisa cantàbrica i de les terres gallegues. Hi predominen les zones muntanyoses i, per tant, el relleu és accidental.

El clima és oceànic plujós, amb temperatures suaus, cosa que afavoreix la presència de prats i boscos caducifolis. Els boscos han estat explotats d'una manera intensiva per obtenir-ne fusta o per ampliar la superfície dedicada als prats. Actualment s'hi fan repoblacions forestals d'espècies més productives (pins i eucaliptus).

L'agricultura ocupa poca extensió. Els prats es dediquen a pastures per a la ramaderia bovina o bé a la producció de fenc per a farratge. La monocultura que ocupa més superfície és el blat de moro farratger. També són tradicionals les pomeres per a la producció de sidra.

La ramaderia està orientada a la cria de bestiar boví per produir llet al País Basc, Cantàbria i Astúries. A Galícia la producció de bestiar boví es destina prioritàriament a carn.

L'estructura agrària és minifundista, sobretot a Galícia. Les explotacions ramaderes són petites, tant en superfície com en caps de bestiar i per això hi predominen l'explotació familiar i les petites empreses, totes dues relacionades amb la indústria làctia o càrnia.

La dedicació ramadera explica que la població agrària visqui dispersa en caserius o en poblets.

4.3 Paisatge agrari d'interior

Aquest tipus de paisatge comprèn les terres interiors de Castella i Lleó, Castella La Manxa i enclavaments de les depressions de l'Ebre i del Guadalquivir. Hi predominen les zones planes amb una altitud elevada a la Meseta.

El seu clima té altes temperatures estivals i hiverns freds amb glaçades freqüents. La falta de precipitacions a gairebé totes aquestes zones limita el tipus d'agricultura i el creixement dels boscos. El terreny forestal és escàs, a vegades associat amb conreus herbacis o guaret i amb les pastures, com és el cas de les deveses.

Les terres d'interior tenen en comú el conreu de cereals, amb rotacions de conreus de tipus biennal o triennal. En el passat el blat havia estat el cereal principal, però avui ha estat substituït per l'ordi, que permet fer rotacions més curtes i es destina prioritàriament a aliment del bestiar. La feina del camp està molt mecanitzada; s'hi utilitzen adobs químics i llavors de qualitat, cosa que ha permès reduir el guaret. A la riba dels rius hi ha petites explotacions hortofrutícoles.

A les zones de secà hi predomina el bestiar oví, que aprofita els prats de muntanya (Meseta i Aragó). A la rodalia dels nuclis urbans hi ha naus d'explotacions de ramaderia industrial (bestiar porcí, boví i aviram), mentre que a les deveses extremenyas i salmantines hi ha ramaderia extensiva industrial (bestiar porcí, oví i boví).

Tradicionalment, l'estructura agrària era de terres molt parcel·lades amb una densa xarxa de camins amb centre en pobles grans. Avui a les zones de secà i als camps de la vora del Guadalquivir hi predominen les explotacions grans amb una agricultura extensiva mecanitzada. A les zones de regadiu la propietat és mitjana; però es va substituint per propietats extenses i tecnificades la producció de les quals es destina a la indústria agroalimentària.

La població és escassa; hi predomina la població envellida a causa d'un èxode rural elevat. L'hàbitat es concentra tant en petits nuclis rurals com en ciutats de llarga tradició agropecuària.

4.4. El paisatge agrari mediterrani

Els paisatges mediterranis ocupen les terres del litoral i del prelitoral mediterrani, les zones de les depressions de l'Ebre i del Guadalquivir, que en reben la influència marina, i les illes Balears.

La majoria són llocs de relleu accidentat, però hi ha planes litorals i valls sedimentàries amb sòls fèrtils. El terreny forestal, tot i que té una extensió important, és poc productiu, perquè la proporció de muntanya per extreure'n fusta és escassa. En general, les àrees arbrades s'han anat degradant, igual que les arbustives.

El clima es caracteritza per les precipitacions escasses. La sequera s'aguditza durant l'estiu, quan les temperatures són més altes. Aquestes condicions climàtiques justifiquen la pràctica d'una agricultura de secà, on els conreus principals són els cereals, la vinya i les oliveres, que formen

la trilogia mediterrània. Altres conreus mediterranis són els ametllers, els avellaners i els garrofers.

En aquelles zones on les temperatures són més suaus i els sòls fèrtils s'hi practica l'agricultura de regadiu, amb tècniques sofisticades de reg, hivernacles, selecció de plataners i us de productes fitosanitaris. En trobem: hortalisses, cítrics i fruits tropicals.

La ramaderia ovina i cabruna és extensiva a les zones de secà. La bovina i la porcina tenen caràcter intensiu a Catalunya, perquè estan destinades a abastar la nombrosa població dels nuclis urbans. L'estructura agrària es caracteritza per explotacions de grandària mitjana, encara que a Andalusia hi predominen els latifundis. A les planes litorals les explotacions són de petites dimensions i conreades de manera intensiva.

La població, molt nombrosa, tendeix a concentrar-se en pobles grans, encara que també hi ha l'hàbitat dispers.

4.5 Paisatge agrari de muntanya

Se situa en altituds altes i mitjanes. Són zones de relleu costerut on el clima és fred, amb precipitacions en forma de neu.

Les activitats agropecuàries i silvícoles es caracteritzen per l'esglaonament dels usos del sòl segons l'altitud i la insolació. A les muntanyes del nord de la península hi ha terres de pastura, hortes i conreus al fons de les valls, boscos als vessants i prats d'altura. A les muntanyes del sud peninsular els conreus s'esgraonen fins a 1500 i 2000 metres a la part solana. Els vessants baixos estan treballats en bancals, avui molt abandonats per la dificultat d'utilitzar-hi maquinària.

L'explotació forestal es basa en l'aprofitament dels faigs i dels castanyers. Són espècies de creixement lent; per això s'ha estès la repoblació de pins (per a fusta i pasta de paper) i d'eucaliptus. La ramaderia és bovina i ovina, criada de manera extensiva. La ramaderia ovina manté una transhumància local.

L'estructura agrària és de petites propietats d'àrees conreades en valls i al peu de les muntanyes.

El poblament és escàs i es concentra en petits nuclis de les valls.

Actualment els paisatges de muntanya estan canviant sensiblement a causa de l'impacte del turisme i l'abandonament quasi total de les activitats agràries, de les quals es manté únicament l'explotació ramadera.

Als ambients de muntanya hi creix un sector terciari dependent dels espais urbans que es concreta en turisme d'hivern i d'estiu i en la urbanització, sovint poc controlada, del territori.

4.6 Paisatge agrari de les Canàries

L'arxipèlag, de sòls volcànics, té un relleu costerut; per tant, s'han d'aprofitar per a l'agricultura barrancs, cims i vessants. El clima és càlid subtropical, amb tan poca pluviositat que a vegades els conreus s'han de fer sota arenaments artificials perquè conservin al màxim la humitat.

El primer producte agrícola són els plàtans, el segon els tomàquets d'exportació i, el tercer, les patates. Per augmentar el rendiment s'han instal·lat superfícies importants de conreus protegits sota plàstic.

La ramaderia més nombrosa és la de bestiar cabrú, seguida del bestiar oví.

El tipus de propietat és variat. En zones de llarga tradició d'economia de subsistència la propietat és petita; en canvi, a la costa hi ha propietats extenses destinades a la comercialització de la producció. La població agrària està en clar retrocés, és envellida. L'habitat rural és concentrat.

Els boscos canaris van patir en el passat una gran explotació forestal, per poder explotar-los o per aconseguir més espai agrícola. Actualment una bona part de la superfície forestal està protegida.

5. La política agrària de la Unió Europea

Des de l'entrada d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea (CEE) el 1986, les decisions comunitàries en política agrària han esdevingut molt importants: seguretat alimentària, preservació del medi ambient rural i relació de qualitat-preu.

6.1 La política agrària comunitària

Al començament, va potenciar l'agricultura amb la finalitat d'aconseguir abastar els països comunitaris i fer pujar les rendes agràries. Per aconseguir-ho, subvencionaven els productes i se'n compraven els excedents. Malgrat tot, aquestes ajudes econòmiques provocaven la sobreproducció i, la compra d'excedents, mantenia els preus agraris comunitaris per damunt dels preus del mercat internacional. D'altra banda, l'entrada a la Unió Europea de països amb rendes agràries més baixes, exigia disminuir l'ajuda a països desenvolupats, com Espanya.

L'any 2003, la Política Agrícola Comú (PAC), va modificar l'orientació en favor d'una competitivitat més gran i una adaptació a la demanda i va restringir les ajudes econòmiques. Això va provocar que Espanya limités moltes inversions previstes i desaparegueren conreus subvencionats, com el tabac i el cotó. Per al període 2014-2020 la UE va assignar a Espanya una ajuda de més de set mil milions d'euros amb tres objectius: augmentar la productivitat de l'agricultura i de la silvicultura, desenvolupar la indústria agroalimentària i millorar el medi ambient i l'entorn rural.

6.2 Les ajudes a l'agricultura

Actualment des de la PAC es concedeixen ajudes econòmiques per a joves agricultors i per a agricultors d'edat, com ara assistència a la jubilació; i també, per a la recuperació de zones forestals, per a millores pel que fa al benestar dels animals o per a casos específics, com ara catàstrofes naturals. Es controla el compliment de les normatives d'higiene, sanitat i conservació del medi i es fomenten la qualitat i la competitivitat amb la creació de l'etiquetatge de qualitat de la UE.

6. L'activitat pesquera

7.1 Caladors dels vaixells de pesca espanyols

En general les plataformes continentals són uns bons caladors, i també les zones on hi ha corrents marins freds rics en plàncton i les zones on s'estableix un contacte entre corrents marins càlids i freds.

Les plataformes continentals espanyoles són poc aptes per a la pesca. La costa cantàbrica i la gallega tenen una plataforma exhaurida. La plataforma del golf de Cadis és extensa, però queda limitada per les aigües territorials del Marroc; i la costa mediterrània també està molt empobrida i les seves aigües són massa salades i calentes.

A causa d'aquesta situació, la flota pesquera espanyola fa anys que busca caladors rics en altres llocs: al Mar del Nord (la UE ha establert limitacions de captures i temporades de veda, les aigües de Terranova (Canadà hi imposa restriccions) o Canàries (conflictes freqüents amb els països africans limítrofs). A causa de tot aquest seguit de dificultats, s'han buscat noves destinacions en llocs llunyans, com, per exemple, el canal de Moçambic, les costes de Somàlia i en aigües de l'Atlàntic a l'Amèrica Llatina.

7.2 La pesca a Espanya

A les aigües que envolten la península i les illes, s'hi solen diferenciar aquestes zones:

- **Regió nord-oest:** costes gallegues. És la regió més important, tant pel volum de pesca desembarcada com pel valor que té. El port de Vigo és el primer d'Espanya i on té la base una bona part de la flota congeladora i bacallanera.
- **Regió cantàbrica:** és la segona en tonatge de pesca desembarcada.
- **Regió mediterrània:** te ports pesquers poc actius. En general són pobres en pesca.
- **Regió canària:** hi ha el port important de Las Palmas i el d'Arrecife. S'hi practica la pesca d'altura i de gran altura a les costes africanes.
- **Regió sud-atlànica:** ports de Cadis, Huelva i Algesires, on es desembarquen espècies de gran valor econòmic, com escamarlans, llagostins, gambes...

7.3. Política pesquera comunitària

Amb l'entrada d'Espanya a la Comunitat Europea es va aconseguir un límit de pesca important en aigües comunitàries i un acord pesquer amb el Marroc, però les ajudes per renovar la flota van comportar que els armadors espanyols haguessin d'adoptar un tipus de vaixell més petit i perdre capacitat de pesca.

La Unió Europea ha fixat per al període 2014-2020 un nou Fons Europeu Marítim i de Pesca (FEP) que preveu l'ajuda econòmica als Estats membres. Però les ajudes no es poden utilitzar per augmentar la capacitat de pesca perquè la Política Pesquera Comuna (PPC) pretén fer una explotació sostenible del medi marí i dels recursos i fomentar el cultiu d'espècies per mitjà del sistema de l'aqüicultura. La PPC també negocia acords amb països no comunitaris per poder pescar als seus caladors.

Cuadro resumen de los paisajes agrarios de España

PAISAJE AGRARIO		ESPAÑA HÚMEDA	ESPAÑA INTERIOR	ESP. MEDITERRÁNEA	MONTAÑA	CANARIAS
Zona Geográfica	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Norte y Noroeste Peninsular 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Relieve accidentado ✓ Clima Océánico 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Relieve de páramos, colinas y valles. ✓ Clima mediterráneo continentalizado. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Litoral y pre-litoral mediterráneo, valle del Guadalquivir y Baleares. ✓ Relieve accidentado. Llano cerca de la costa y algo montañoso en la zona pre-litoral. ✓ Clima Mediterráneo costero 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Relieve de elevada altitud y fuertes pendientes 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Relieve volcánico accidentado.
Medio Físico					<ul style="list-style-type: none"> ✓ Clima frío con precipitación nival en invierno 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Clima cálido todo el año con precipitaciones escasas e irregulares en las costas.
Estructura Agraria	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Población tradicionalmente numerosa y sometida a emigración ✓ Poblamiento disperso intercalar ✓ Pequeñas propiedades (minifundio) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Población tradicionalmente emigratoria. ✓ Poblamiento concentrado en pueblos pequeños (valles del Duero y Ebro) o grandes (Sur peninsular). ✓ Propiedad agraria con contrastes: minifundio en los valles del Duero y del Ebro y latifundio en Salamanca, Burgos, Castilla-La Mancha y en los secanos aragoneses y extremeños 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Población tradicionalmente numerosa. ✓ Poblamiento disperso que tiende a instalarse en núcleos concentrados. ✓ Propiedad contrastada: minifundio en huertas, mediana en Cataluña, grande en Andalucía. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Bajas densidades y tendencia al despoblamiento. ✓ Poblamiento tradicionalmente disperso en pequeños núcleos en el fondo de los valles. Actualmente tiende a concentrarse en núcleos mayores. ✓ Predominio de la pequeña propiedad y montes y praderas municipales. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Importante retroceso de la población rural a favor de otros sectores (terciario). ✓ Poblamiento concentrado laxo y en pueblos que no suelen rebasar las 500 casas. ✓ Contraste entre pequeña propiedad de las zonas medias y altas y las grandes explotaciones de los regadíos costeros. 	
Usos del suelo	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Agricultura tradicional de policultivo (huertos, maíz, patata, cebada, centeno). Actualmente especializada en huerta y forrajeras ✓ La ganadería es la actividad principal, tradicionalmente extensiva en pequeñas y medianas explotaciones. Actualmente tiende a ser mixta y a aumentar el tamaño y la modernización. ✓ Explotación forestal importante para mueble o papel. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Secano en páramos y campiñas, dedicado a cultivos extensivos, tradicionalmente trigo en rotación con barbecho y leguminosas y vid y olivo (a veces, asociados). ✓ Regadío en las vegas, tradicionalmente en huertas para autoconsumo. Hoy en día con superficies más amplias para plantas industriales, forrajeras y de huerta. ✓ Ganadería tradicional extensiva: vacuna de carne en zonas montañosas, ovina en secanos, y ovina, porcina o bovina en dehesas. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Agricultura: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Regadío: horticultura temprana al aire libre, horticultura extra-temprana bajo plástico y fruticultura (mediterránea y tropical). ✓ Secano: área pre-litoral y valle del Guadalquivir: cereales, vid, olivo y almendra. ✓ Ganadería bovina y porcina en Cataluña, ovina en los secanos y reses bravas a orillas del Guadalquivir. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Agricultura en el fondo de los valles (norte) o en barrcales y terrazas (sur). ✓ Ganadería extensiva bovina, ovina (norte) u ovina con trashumancia local (montaña mediterránea). ✓ Aprovechamiento de la leña o la madera. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ El uso agrario del suelo es principalmente agrícola: <ul style="list-style-type: none"> ✓ En el litoral: monocultivo de regadío para la exportación (plátano, tomate, patata extra-temprana), cultivos de invernadero (pimiento, flores) y plantaciones tropicales (papaya, mango, piña y aguacate). ✓ En el interior: policultivo de secano para el autoconsumo (vid, patata y, secundariamente, trigo). ✓ La ganadería ovina y caprina es escasa y está asociada a la agricultura. ✓ Uso de la madera de los pinares y la del fayal brezal y laurisilva para carboneo, construcción y soporte de cultivos. 	

Fuente: Editorial ANAYA